

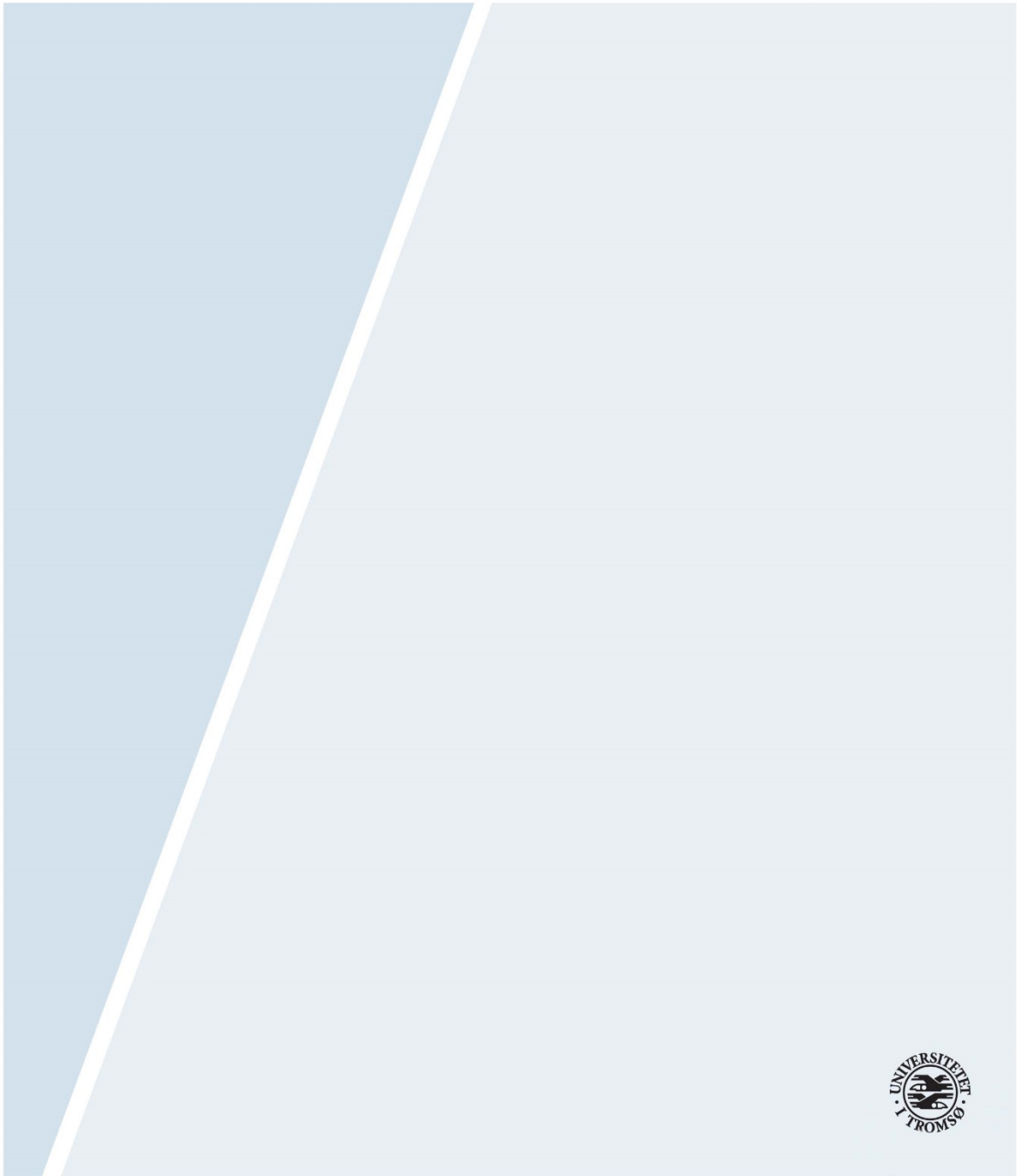
Rapport fra prøvegraving:

ID 67875 Njálbmeguika, Karasjok k., Finnmark, 2013

Forskningsprosjektet "Landskapskunnskap og ressursforvaltning i indre Troms og Finnmark, 2500 f.Kr. - 1000 e.Kr."

Marianne Skandfer

Institutt for arkeologi og sosialantropologi

UiT The Arctic University of Norway – 2018

Septentrio Academic Publishing

<http://septentrio.uit.no/>

Septentrio Reports, number 2, 2018

DOI: <http://doi.org/10.7557/7.4326>

ISSN: 2387-4597

Licensee UiT The Arctic University of Norway

This Open Access report is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

International License: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Rapport fra prøvegraving: ID 67875 Njálbmeguika, Karasjok k., Finnmark, 2013

Marianne Skandfer¹

Innledning

Det har de siste ti årene blitt registrert et økende antall nedgravde tufter i indre Finnmark. Tuftene varierer i form og størrelse, og aldersmessig synes de å kunne tilhøre hele tidsrommet fra rundt 2000 f.Kr. til 1400-tallet e.Kr. (Blankholm og Skandfer u.å.). På østsiden av stryket Njálbmeguika i Kárašjohka, Karasjok k., er det med rundt en km avstand registrert to dype, ovale forsøkninger på høye terrasse over elva. Mellom dem er det en rekke konsentrasjoner av kvartsavslag i traktorveien langs terrassen, og i forbindelse med den ene konsentrasjonen er det tidligere observert en mulig nedsenket gulvflate. Det ble omsøkt og innvilget større prøvestikk – inntil 1 m² - i den ene av de to dype tuftene og i den mulige grunne forsøkningsen med kvartsavslag. Målet med prøvestikkingen var 1) å kunne sette tuften(-e) inn i en større kulturhistorisk sammenheng innenfor regionen og 2) å se på variasjon i nedgravde tufter i innlandet over tid og rom, gjennom å hente ut en trekullprøve og eventuelle gjenstander fra sikker kontekst for datering. Prøvestikkingen ble foretatt av Bryan Hood og Marianne Skandfer, i kombinasjon med kulturminneregistreringer i området Karasjok – Jergul – Mollešjohka i juni 2013. Registreringene er ført i egen rapport (Skandfer og Hood 2013) og sendt til Sametinget og Finnmark fylkeskommune for innlegging i Askeladden.

Ved besøket i 2013 kunne vi konstatere på overflaten at det ikke var noen nedgravd tuftestruktur i forbindelse med kvartsavslagene, og det ble følgelig bare prøvestykket i strukturen ID 67875.

Bakgrunn

Prøvestikkingen ble foretatt som del av den empiriske innsamlingen under forskningsprosjektet "Landskapskunnskap og ressursforvaltning i indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr. – 1000 e.Kr. (LARM). Prosjektets overordnede mål er å frambringe ny kunnskap om dynamikk, variasjon, kontinuitet og endring i landskapsbruk og ressursutnyttelse, herunder bosettingsorganisasjon, med hovedvekt på tidsrommet 2500 f.Kr. – 1000 e.Kr. Vår kunnskap om innlandets betydning i nordnorsk historie er i dag svært begrenset, blant annet på grunn av manglende grunnforskning i innlandsområdene. Empiri fra kystområdene har stått som premissleverandører for vår kunnskap om de eldste delene nordnorsk historie. Noen avgrensede områder ble undersøkt i forbindelse med vassdragsutbygginger mellom 1960 og 1980, men det er grunn til å stille spørsmålstegn ved om det eksisterende kunnskapsgrunnlaget er representativt. Ved prosjektets oppstart visste vi lite om hvilke kulturminner og kulturmiljø som finnes i innlandet, hvordan de er lokalisert i landskapet og hvordan de er kronologisk relatert til hverandre.

Den overordnede problemstillingen for prosjektet er: Hva kan det nordlige innlandslandskap fortelle om geografisk og kronologisk variasjon og om sosio-kulturell dynamikk? Fra et arkeologisk perspektiv dreier det seg om to hovedproblemer: 1) den mulige etablering av fangstgropssystem for villrein fra

---

¹ for forskningsprosjektet "Landskapskunnskap og ressursforvaltning i indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr. – 3000 e.Kr." (LARM)

omkring 2500 f.Kr. og antatt intensivering av innlandresursbruk frem til Kr.f., og 2) overgangen fra villreinfangst til en form for fangstbasert reindrift. LARM-prosjektet hadde oppstart 1. mars 2009. Prosjektet er finansiert av Tromsø forskningsstiftelse og Norges forskningsråd, med tilleggsfinansiering av feltarbeid og analyser ved Sparebanken Nord-Norge, Universitetet i Tromsø, Sametinget og Nansenfondet. Prosjektleder er forsker Dr.art. Marianne Skandfer, og deltagerne inkluderer professorene Hans Peter Blankholm, Ericka Engelstad, og Bryan Hood, samt førsteamanuensis Asgeir Svestad, alle ved Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.

LARMs innsamlete datamateriale omfatter lokaliteter som spenner fra eldre steinalder til moderne tid. Metodisk har det blitt lagt vekt på omfattende registrering i utvalgte områder, med prøvestikking av utvalgte lokaliteter/strukturer for å avklare status som kulturminne og/eller alder.

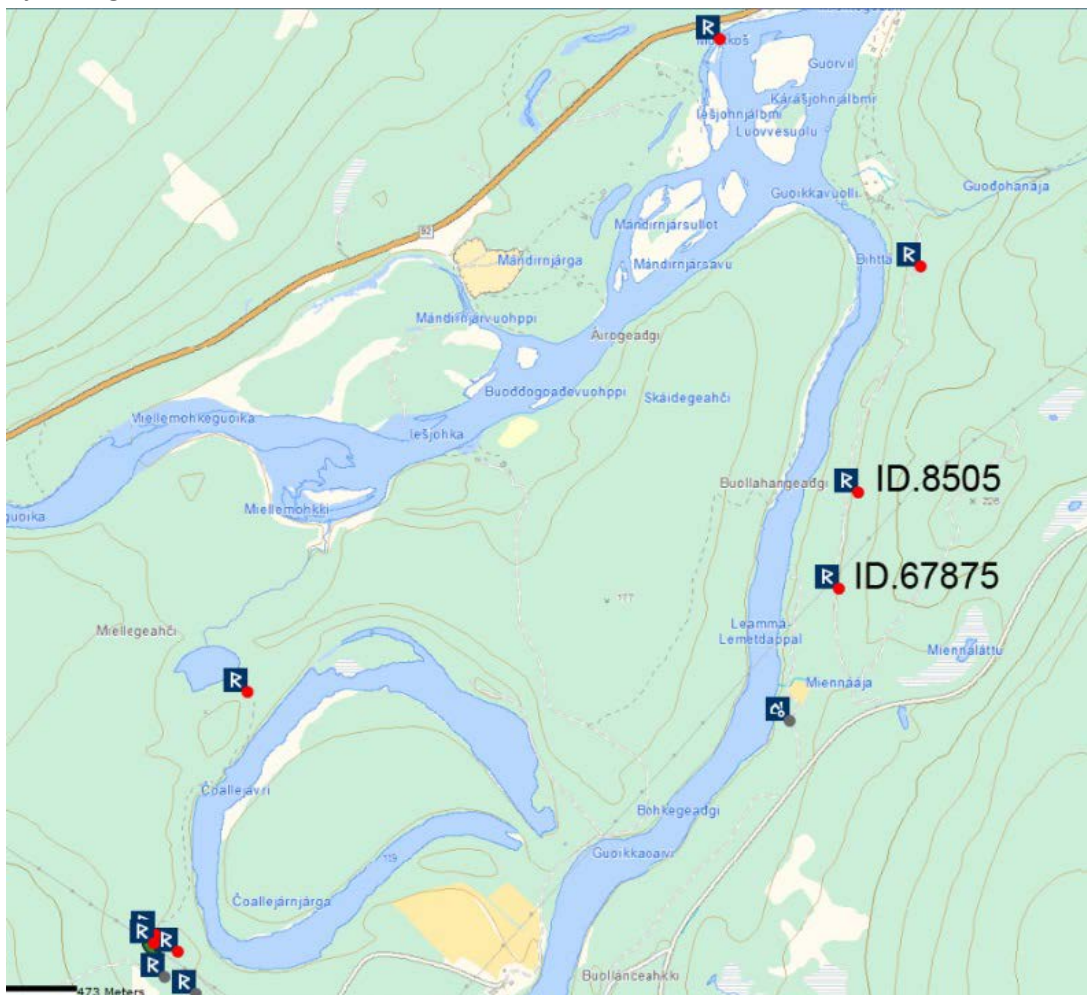
Nedgravde tufter i innlandet er et fenomen som inntil nylig har vært lite kjent og påaktet av arkeologer. Flere større, rektangulære tufter ble gravd under Pasvik-undersøkelsene på slutten av 1950-tallet (Simonsen 1963) og et antall mindre ovale eller sirkulære ble undersøkt under Alta-undersøkelsene på 1980-tallet (Simonsen 1987, 2001, u.å.), men undersøkelsene ble ikke fulgt opp med vitenskapelige analyser eller tolkninger. Et utvalg av disse samt flere andre tufter har blitt datert de senere årene i regi av et forskningsprosjekt ved Marianne Skandfer (2012a), og flere dateringer foreligger eller ventes resultat på i regi av LARM (Blankholm og Skandfer u.å.). Tuftene som er registrert ved Njálbmeguika ligger innenfor en av de utvalgte undersøkelsesområdene for LARM i Finnmark. Her ved samløpet mellom lešjohka og Kárašjohka er det varierte kulturminner som spenner over et stort tidsrom, og også nedgravde tufter av ulik karakter. En liten tuft som ble gravd ut i 2012 viste at strukturen hadde vært i bruk i kanskje hele fire adskilte perioder i løpet av tidsrommet c. 2000 f.Kr.- 100 e.Kr. (Blankholm og Skandfer u.å., Hood 2008, Skandfer 2012b.).

Dateringer av nedgravde tufter i Pasvik og Tana, tufter som i størrelse og form minner om tufta som ble prøvestukket ved Njálbmeguika i 2013, har gitt radiokarbondateringer innenfor to adskilte bosetningsfaser, en tidligere rundt ca. 2000 f.Kr. og en senere ca. 300-200 f.Kr. (Skandfer 2012a). Én datering fra et prøvestikk i en særlig dyp tuft i Pasvik og en fra et prøvestikk i den andre store, dype tufta øst for Njálbmeguika har dateringer til tidlig på 1400-tallet e.Kr. (Blankholm og Skandfer u.å.). Dateringer fra den sørøstligste tufta ved Njálbmeguiká vil bidra til LARM-prosjektets helhetlig vurdering av bosetningsmønster i Kárašjohkdalen, og samtidig gi ytterligere kunnskap om variasjon i morfologi og alder for nedgravde tufter i de indre delene av Nordkalotten.

Områdebeskrivelse

Njálbmeguiká er et trangt stryk i Kárašjohka, like sør for sammenløpet med lešjohka og kun 2,5 km sørvest for den velkjent boplassområdet ved Ássebakti (se Simonsen 1979) (fig. 1). Langs begge sider av stryket er det høye terrasser, ca. 20 m over elva, med brede flater som kan egne seg for bosetting. Området er bevokst med åpen furuskog, bortsett fra en brem av bjørkekratt lengst nede ved elva. Furutrærne synes jevngamle og skogen framstår som nokså ung, noe som kan skyldes enten skogbrann eller omfattende hogst. Bunnvegetasjonen er lyng, lav og mose, med stauder i de fuktigere partiene langs elva. Den øverste terrassen ligger inn mot den bratte foten av Ássebaktvárri, der det er delvis åpent berg og stor ur. Fra terrassen med tuftene er det vid utsikt nedover Kárašjohka, over samløpet med lešjohka og Ássebákti. Historiske kilder forteller at både samer og kvener drev stengselsfiske etter laks fra flere plasser omkring samløpet fra 1700-tallet, og det er også i dag et attraktivt sted for laksefiske. Disse plassene ligger på nederste terrasse ved elva.

Deler av strykets østside ble registrert i 1997 og gjenbesøkt i 2004 og 2006 (Skandfer 2004, 2007). Det er funnet flere lokaliteter med kvartsavslag og to store, rektangulære tufter på den høyeste terrassen mellom elva og fjellfoten. Samtlige registreringer er rapportert, men bare noen av dem er lagt inn i Askeladden. Hustufta som er prøvestukket i 2013 (ID 67875) ligger lengst sør på terrassen, ytterst ute mot den bratte kanten og under kraftlinja. En kvartskonsentrasjon (ID 8505) ble prøvestukket i 2004 (Skandfer 2004) og radiokarbondatert til 975-1015 e.Kr. Dette er en av de få dateringene fra Vikingtid i regionen. Ikke langt bort finnes det et rektangulært ildsted datert til 775-880 e.Kr. (Skandfer 2004). På motsatt side av stryket ble det sommeren 2013 registrert to enkeltliggende små, rundovale, svakt nedgravde tufter (Skandfer og Hood 2013), som ligner tufta som ble undersøkt ved Čoallejávri i 2012 (Skandfer 2012b), kun 2 km sørvest for tufta ved Njálbmeguoiiká.

Figur 1. Tidligere registrerte kulturminner ved Njálbmeguoiika, Kárášjohka, Karasjok k., med lokalisering av tufta ID 67875 og avslagsområdet med den mulige boligflaten ID 8505.

Metode og observasjoner

Tufta ble målt opp på ny med 20m målebånd. Den måler 9,0 x 5,5 m fra vollkrone til vollkrone, og er orientert SV – NØ langs elva og terrassen. Dybde fra bakre (SØ-lige) voll er 1,4 m (fig. 2).

Fig. 2. Oppmåling for prøvestikk, sett mot SV.

En prøvesjakt på 1 x 0,25 m ble målt opp fra bunnen av tufta og opp i veggen mot NV, litt forskjøvet mot NØ i forhold til midten på tuftas lengdeakse. Her vokser det en stor tue med takmose. (fig. 3).

Fig. 3. Prøvesjakt 0,25 x 1,0 m, sett mot SV.

Bortsett fra denne tua er tufta bevoskt med blokke- og tyttebærlyng, tørr mose og reinlav. Under torva var det løs, fin, lys rødlig elvegrus (kornstørrelse 1-2 mm) med et sammenhengende trekullsjikt i overgangen mot torvlaget. Takmosetua stakk ca. 25 cm dypt, mens torvlaget i veggskrånningen var ca. 6 – 8 cm. I bunnen av veggskrånningen var sanden mørkere og inneholdt mer trekull.

Under trekullsjiktet rett under torva var sanden lysere grå og tydelig utvasket lengst SØ i sjakten, i "gulvarealet". I overgangen mellom "vegg" og "gulv" lå en linse av rødlig sand, som synes å ha sklidd ned over et mørkere sjikt av trekullblandet sand. Under det mørke sjiktet fulgte mer rødbrun sand. Den 0,25 m brede sjakten opp over veggskråningen ble gravd raskt ned gjennom homogent rødlig sand, til mørkere rødbrun sand med noe aurhelle 30 cm under overflaten.

Sjakten ble utvidet med tre 0,25 x 0,25 m ruter mot S og Ø i bunnen/gulvarealet av tufta, for å få bedre oversikt. Det ble åpnet totalt i underkant av 0,5 m². Her kom et kraftig trekullag fram, 2-3 cm tykt i et tilnærmet plant lag, som stakk seg litt under sandlinsa ved veggskråningen. (Fig. 4). Under trekullaget var det et ca. 10 cm tykt lag av lys grå sand, som framstod som utvasket, og under der den samme rødbrune sanden som i veggskråningen. I et avgrenset område i det grå sandlaget i gulvet lå en helt forkullet kraftig stokk, som først ble tolket som en tykk rot. (Fig. 5, 6). Den framstod etter hvert i planet som en mellom 12 og 20 cm bred, kompakt trekullkonsentrasjon i tuftas lengderetning, langs midtaksen i gulvet, ca. 10 cm fra S-profilen av gravefeltet. Rett N for stokken var en avgrenset trekullkonsentrasjon, 6 – 8 cm bred, 7-9 cm lavere enn toppen av stokken. Konsentrasjonen stoppet inn mot stokken og har tydelig sammenheng med den. Den kan eventuelt være en del av den. Stokken og den avgrensede trekullkonsentrasjonen lå i overgangen mellom grå sand og rødbrun sand. Under stokken var sanden stivspekt av tele. Videre under trekullkonsentrasjonen N for stokken var det homogen, løs rødbrun sand. S for stokken, 5-6 cm under der stokken stoppet og tilsynelatende adskilt fra den av lys grå sand, var en ny trekullkonsentrasjon som syntes å ligge under stokken og å følge den parallelt, samtidig som den skrådde mot S. Den fortsatte mer enn 25 cm ned i den rødbrune sanden. Dette kan være ytterligere en stokk.

Det ble ikke gjort noen funn ut over trekull/brent treverk. Det ble tatt med trekullprøver fra trekullaget og fra bunnen av stokken. Begge prøvene er artsbestemt til bjørk og furu; den fra trekullaget hadde overvekt av bjørk, den fra bunnen av stokken bestod nesten bare av furu (Høeg 2013).

Fig. 4. Siste rest av trekullaget i gulvet, over ny konsentrasjon.

Fig. 5. Stokken/bjelken med den lavere trekullkonsentrasjonen mot N.

Fig. 6. Stokken/bjelken avgrenset mot N, og med ny trekullstruktur under i S.

Resultat

Til tross for at utgravningen var svært begrenset i omfang ga den flere interessante resultat. Det ble ikke avdekket noen klare strukturelle trekk. Trekullaget under torva kan være rester etter en skogbrann som har gitt et jevnt brannlag over hele tufta, men kraftigst i gulvarealet. Dette kan forklares som akkumulasjon som følge av innfall og nedrasing fra skråningene omkring. En annen mulighet er at laget stammer fra en husbrann. Det tykke trekullaget i bunnen av tufta kan da tolkes som toppen av et lag av brente husdeler. En linse med lys rødlig sand har sklidd ned veggskråningene og lagt seg delvis inn over trekullaget på gulvet, noe som kan tyde på at brannen har skjedd før sanden gled ned. Dersom trekullet stammer fra en husbrann ser det ut til at det brennbare materialet har vært i og omkring gulvarealet (gulv, vegger, tak). Kanskje har ikke veggskråningene egentlig vært en del av selve bygningen, men har omgitt en trekonstruksjon. Massene i veggskråningen var svært løse, noe som kan tyde på at de må ha vært holdt oppe/bort fra gulvet av innvendige vegger. Den brente stokken (stokkene?) langs tuftas midtakse tolkes som rester etter en konstruksjonsdel, f.eks. en takås som har ramlet ned som følge av brannen. Siden stokken (-e) ligger under det sammenhengende trekullaget kan det foreslås at trekullaget er rester etter taket, mens

trekullkonsentrasjonene lenger ned er rester etter andre deler av huskroppen (fig.7, 8). Mangelen på funn indikerer at tufta skal dateres til etter steinbrukende tid, og den velbevarte stokken/bjelken peker også mot at tufta ikke er svært gammel.

Fig. 8. Prøvegravingen avsluttet. Sett mot SØ.

Trekullprøver sendt til AMS-datering hos Beta Laboratories høsten 2013. Prøven fra trekullaget, prøve A, som bestod av både bjørk og furu, ble datert på separate trekullbiter fra de to treslagene. Bare én prøve at trekull fra stokken (furu) ble datert. Stokken er datert til 960 - 930 f.Kr., furu fra trekullaget til 510 – 390 f.Kr. og bjørk fra samme lag til 130 – 260 e.Kr. eller 300 – 320 AD (Tabell 1). Stokken er dermed flere hundre år eldre enn trekullaget, der furumaterialet er flere hundre år eldre

enn bjørkematerialet. Vi står trolig overfor en tuft som har vært gjenbrukt flere ganger i hundreårene omkring Kr.f. Furustokken kan ha vært fra et gammelt tre. Trekull fra furu i trekullaget kan være en del eldre enn bjørka, men ikke nødvendigvis. Det er ikke klart om trekullet stammer fra større trær eller bare unge busker. Det kan foreslås at det var huskonstruksjoner i nedgravningen fra ca. 700 f.Kr. og opp mot 400 e.Kr., i flere (minst to) separate faser.

Prøvenummer	Prøvemateriale	Kalibrert BP	f.Kr.
Njálbmeguoika A1; BETA 361359	Bjørk	1820 - 1690 / 1660 - 1630	AD 130 to 260 / AD 300 to 320
Njálbmeguoika A2; BETA 361360	Furu	2460 - 2340	510 – 390 f.Kr.
Njálbmeguoika B; BETA 361361	Furu	3070 - 2920 / 2910 - 2880	1120 – 970 f.Kr./ 960 – 930 f.Kr.

Tabell 1. Dateringer fra prøvesjakt (2013).

Foto: M. Skandfer

Kart: B. Hood

Referanser

- Blankholm, Hans Peter og Skandfer, Marianne u.å. Huts and houses in interior North Norway. Kapittelmanus for LARM-prosjektets antologi, under utarbeiding.
- Hood, Bryan (2008) Čoallajávri, Karasjok kommune, Finnmark. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Høeg, H. I. 2013 *Analyse av 13 kullprøver fra Karasjok, Finnmark*. Rapport av 12/7-2013
- Simonsen, Povl (1963) *Varanger-funnene III. Fund og udgravninger i Pasvikdalen og ved den østlige fjordstrand*. Tromsø Museums Skrifter 7(3), Universitetsforlaget, Tromsø/Oslo.
- Simonsen, Povl (1979) Juntavadda og Assebakte: to utgravninger på Finnmarksvidda. *Acta Borealia*. B Humaniora 17.
- Simonsen, Povl (ed.) (1987) *Alta-kraftverkene. Kulturhistoriske registreringer og utgravninger 1982*. Tromsø kulturhistorie 7. Tromsø Museum, University of Tromsø, Tromsø.
- Simonsen, Povl (2001) *Alta-kraftverkene: kulturhistoriske registreringer og utgravninger 1984-1987, Del A, Vir'dnejav'ri Nord*. Tromsø kulturhistorie 34. Tromsø Museum, University of Tromsø, Tromsø.
- Simonsen, Povl (u.å.) *Altakraftverkene. Kulturhistoriske registreringer og utgravninger 1985. Del B: Virdnejavri sør*. Upublisert manus (2002), Tromsø Museums arkiv.
- Skandfer, Marianne (2004) *Arkeologiske undersøkelser ved Njálbmeguoiká, Karasjok k., Finnmark 2004*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Skandfer, Marianne (2007) *Registreringer Kautokeino, Karasjok og Tana kommuner i forbindelse med post-doktorprosjekt i arkeologi 2006 - 2007*. Upublisert registreringsrapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø, Tromsø.
- Skandfer, Marianne (2009) *Registreringsrapport Indre Finnmark 2009. Forskningsprosjektet "Landskapet og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr.-1000 e.Kr. (LARM)"*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Skandfer, Marianne (2012a) Change and recollection: House structures and social identification in Finnmark, arctic Norway 2400 BC – AD 300. I: Damm, C. & Saarikivi, J. (red.) *Networks, Interaction and Emerging Identities in Fennoscandia and Beyond*, s.155-176. Suomalais-

- Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja/ Journal de la Société Finno-Ougrienne 265.
- Skandfer, Marianne (2012b) *Foreløpig rapport fra utgravning: ID 134692 Čoallejávri, Karasjok k., Finnmark. Forskningsprosjektet "Landskapet og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr.-1000 e.Kr. (LARM)"*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø.
- Skandfer, Marianne (2012c) *Rapport fra registreringer i Karasjok og Kautokeino kommuner, Finnmark 2012. Forskningsprosjektet "Landskapet og ressursforvaltning i Indre Troms og Finnmark 2500 f.Kr.-1000 e.Kr. (LARM)"*. Upublisert manus, topografisk arkiv, Tromsø Museum.
- Skandfer, Marianne og Hood, Bryan (2013) *Registreringsrapport fra LARM-prosjektet, Karasjok k., Finnmark 2013*. Upublisert rapport, Institutt for arkeologi og sosialantropologi, Universitetet i Tromsø.

[www.http://Askeladden.no](http://Askeladden.no)